

Ý NGHĨA HOẠT ĐỘNG VẼ CỦA TRẺ MẦM NON THEO MONTESSORI

NGUYỄN THỊ MỸ HẠNH*

Ngày nhận bài: 01/08/2017; ngày sửa chữa: 02/08/2017; ngày duyệt đăng: 05/08/2017.

Abstract: Drawing is one of favourite activities of children. Through observation and studies on children, Maria Montessori pointed out the values of drawing for children in perceiving artistic sense. In this article, author analyses significance of drawing for children and introduces method of drawing of Montessori with aim to develop necessary competence for preschool children.

Keywords: Drawing, activities, Montessori method.

Hoạt động tạo hình nói chung và hoạt động vẽ nói riêng chính là sự thể hiện những biểu tượng, ấn tượng và suy nghĩ, tình cảm của trẻ, là sự giao tiếp, “nói chuyện” bằng các hình vẽ. Vẽ giúp trẻ suy nghĩ và hình thành các ý tưởng sáng tạo, đồng thời còn là một hình thức rèn luyện trí tuệ. Tổ chức cho trẻ mầm non vẽ không nhằm đào tạo trẻ thành họa sĩ mà thông qua vẽ, khơi gợi và phát huy khiếu thẩm mỹ vốn có ở trẻ, trẻ được thể hiện hứng thú của mình trước cái đẹp. Dạy vẽ còn giúp cho trẻ bước đầu làm quen với các phương tiện và ngôn ngữ tạo hình như: đường nét, hình dáng, màu sắc, bố cục...; thông qua đó, phát triển năng lực quan sát, phát triển trí nhớ, trí tưởng tượng sáng tạo; đồng thời có ý nghĩa tích cực trong việc chuẩn bị cho trẻ vào lớp 1.

Theo Maria Montessori, tổ chức các hoạt động vẽ cho trẻ còn để rèn luyện đôi tay nhỏ bé của trẻ, làm được điều này sẽ có ảnh hưởng tích cực đến trẻ trong suốt cả cuộc đời.

1. Ý nghĩa của hoạt động vẽ

Tác giả Katz từng có một nghiên cứu riêng về chức năng của đôi tay, ông chỉ ra rằng: “Phương pháp giáo dục của Maria Montessori tập trung vào khai thác tác dụng của tay, đã cho chúng ta thấy một cách rất rõ ràng nhiều chức năng đáng kinh ngạc của cơ quan này” [1]. Các hoạt động mỹ thuật có ảnh hưởng trực tiếp đến đôi tay, vì thế trong giáo dục theo phương pháp Montessori, hoạt động mỹ thuật chiếm một tỉ lệ lớn. Tùy theo sở thích mà trẻ lấy các giáo cụ ở góc nghệ thuật để hoạt động. Hoạt động vẽ của trẻ được bà đặc biệt quan tâm bởi ý nghĩa của nó đối với sự phát triển của trẻ.

1.1. Chuẩn bị cho hoạt động viết. Hoạt động vẽ trong các trường Montessori được coi là một phần của quá trình chuẩn bị phức tạp, nhằm chuẩn bị cho đôi tay chưa thật linh hoạt của trẻ có thể vẽ được một cách thuận lợi giống như việc học viết, trẻ vẽ chính là chuẩn bị cho việc viết chữ trong tương lai. Montessori

đặt ra quy tắc nghiêm ngặt đối với các bức vẽ của trẻ. Trẻ phải vẽ trước một số hình hình học, sau đó thông qua cách cầm bút đặc thù, trẻ sẽ vẽ thêm các nét vẽ vào các hình hình học, hoặc tô màu cho các hình vẽ đã được phác họa trước đó. Theo quan sát của bà, trẻ rất thích vẽ, tuy không được dạy vẽ nhưng rất nhiều trẻ lại biết vẽ hoa, chim, phong cảnh, thậm chí chúng còn khiến cho người khác phải khâm phục khi vẽ ra được những cảnh trong trí tưởng tượng của mình.

Việc quan tâm đến các hoạt động vẽ của trẻ không chỉ tạo cơ hội cho các kĩ năng vẽ phát triển mà cũng là cơ hội cho các kĩ năng khác nữa. Bởi bản thân hoạt động vẽ cũng là sự tổng hợp của nhiều yếu tố, chẳng hạn như hình dáng, màu sắc, bố cục, tư thế, cách cầm bút... Qua việc cho trẻ vẽ thêm các đường nét cho các hình hình học sẽ nâng cao khả năng điều khiển của cơ bắp của trẻ để rèn luyện đôi tay.

1.2. Rèn tính kiên trì và sự nỗ lực của bản thân.

Cho trẻ sử dụng giấy vẽ, rèn luyện các kĩ năng vẽ một cách khoa học kết hợp với việc hướng dẫn trẻ phân loại theo màu sắc có tác dụng hỗ trợ rất lớn đối với những trẻ vốn say mê vẽ đẹp hài hòa của sự kết hợp các màu sắc với nhau. Đường nét và màu sắc - hai yếu tố độc lập này đã được hỗ trợ lẫn nhau để đạt đến sự hoàn hảo. Một người muốn phản ánh được tư tưởng của mình trong nghệ thuật thì sẽ phải biết kết hợp hai yếu tố này với nhau.

Maria Montessori cho rằng, giáo dục một con người đòi hỏi phải có sự nỗ lực của bản thân để đạt đến sự hoàn hảo mà không cần phải để tâm đến sự can thiệp của người khác. Vì thế, bà gọi việc dạy trẻ vẽ và viết là “phương pháp gián tiếp”. Khi sử dụng phương pháp này để dạy trẻ em, trẻ sẽ trở nên càng ngày càng hoàn thiện trong việc thể hiện bản thân. Nhưng điều này không có nghĩa là những tiến bộ về khả năng vẽ cũng sẽ tiến bộ giống như việc viết, có thể phát triển

* Trường Cao đẳng Sư phạm Trung ương

đến vô hạn, cũng không có nghĩa là mọi trẻ biết vẽ thì tương lai đều trở thành họa sĩ. Hầu hết trong mọi trường hợp, trẻ đều có một khoảng thời gian mất đi niềm hứng thú đối với việc vẽ, hoặc là trẻ có sở thích khác thay thế [1].

1.3. Là phương thức thể hiện bản thân. Theo bà, trẻ em luôn tìm kiếm phương thức để tự thể hiện, điều đó đòi hỏi trẻ phải chọn ít nhất một trong hai phương thức biểu đạt. Một là thông qua hình thức viết, dùng để biểu đạt suy nghĩ; một phương thức khác là thông qua nghệ thuật biểu đạt. Khi trẻ em không thể biểu đạt suy nghĩ và tình cảm của mình qua việc viết thì trẻ sẽ dùng hình ảnh để biểu lộ, những suy nghĩ và tình cảm này là phản ứng của trẻ đối với môi trường mà trẻ đang sống. Theo một nghĩa nào đó thì bàn tay của trẻ đã trở thành công cụ giao tiếp. Giống như việc trẻ không ngừng nói liên tục, chúng cũng sẽ không ngừng thông qua hoạt động vẽ để thể hiện thế giới nội tâm của mình. Trẻ em thông qua thanh đối và bàn tay để thể hiện mình, nhưng chính bản thân chúng thì lại không biết điều này.

Trên thực tế, lịch sử chữ viết đã cho thấy, chữ viết đầu tiên xuất hiện trong hội họa, hay chính xác hơn là trong chữ tượng hình. Rất nhiều chữ tượng hình của loài người thời tiền sử trong có vẻ như là những nét bút nguệch ngoạc của trẻ em, nhất là những hình vẽ thể hiện hình ảnh con người. Những bức họa kì lạ này có một mục đích rất rõ ràng, đó là giao tiếp với người khác thông qua một phương thức không giống với ngôn ngữ của loài người.

Để có thể hiểu thêm về trẻ, Montessori đưa cho trẻ một tờ giấy trắng và một cây bút chì, bảo chúng có thể vẽ bất cứ thứ gì mình thích. Kiểu tổ chức cho trẻ vẽ như vậy từ lâu đã hấp dẫn các nhà tâm lí học thực nghiệm. Tác dụng quan trọng của nó là bộc lộ khả năng quan sát của trẻ, đồng thời cũng thể hiện tính cách, sở thích của chúng. Lần đầu tiên trẻ vẽ thường là không có bất cứ hình dạng gì cụ thể, vô cùng hỗn loạn. Giáo viên nên hỏi trẻ xem chúng muốn vẽ gì và ghi lại dưới bức tranh. Dần dần bức tranh sẽ ngày càng rõ ràng hơn và cho thấy sự tiến bộ của trẻ trong việc quan sát. Vì đây là vẽ tự do nên nó sẽ cho chúng ta biết những thứ thu hút sự chú ý của trẻ [2].

2. Phương pháp dạy trẻ vẽ

Montessori cho rằng, phương pháp tốt nhất để dạy trẻ em vẽ không phải là cho trẻ tự do phát huy, mà là thông qua rèn luyện tay để trẻ có thể phát triển một cách tự nhiên. Thiên tài thực sự sẽ không tự nhiên mà xuất hiện, năng khiếu hội họa bẩm sinh sẽ không vì những chương trình hỗ trợ mà mai một đi, nhưng sẽ làm giảm hứng thú của trẻ đối với hoạt động vẽ. Khi

trẻ từ bỏ việc dùng tay để thể hiện suy nghĩ của bản thân thì sẽ cản trở sự phát triển tự do của trẻ về hội họa. Để tránh điều đó xảy ra, chúng ta cần tạo ra môi trường nơi mà trẻ dùng nó để thể hiện trở nên phong phú hơn, dùng phương pháp tốt nhất để gián tiếp rèn luyện đôi tay nhỏ bé của trẻ hoàn thành sứ mệnh dành cho nó.

Trong lớp học Montessori, căn cứ vào dụng cụ vẽ tranh có thể chia tranh vẽ thành hai loại: vẽ tranh bằng bút vẽ và vẽ sáng tạo.

- Vẽ bằng bút vẽ gồm: bút sáp màu, bút mắc, cọ màu, chổi sơn... Chất liệu có thể chọn là giấy trắng, giấy thủ công, giấy nhám.

- Vẽ sáng tạo là nhằm phát huy tính sáng tạo của trẻ, không hạn chế ở việc vẽ bằng bút vẽ, trong đó có: vẽ bằng ngón tay, vẽ bằng bàn tay, vẽ bằng dụng cụ nhà bếp, vẽ bằng bông vải, vẽ bằng sợi dây thừng, vẽ bằng trục lăn, vẽ bằng bóng hơi...

Khi hướng dẫn trẻ vẽ và thưởng thức tác phẩm của trẻ, giáo viên cần phải tôn trọng sự cố gắng của trẻ. Bởi vì, chúng ta đều không phải là họa sĩ thiên tài, cho nên càng phải chú ý quá trình học tập của trẻ và quá trình thưởng thức đó không có ranh giới giữa cái đẹp và cái xấu, cái hay và cái dở. Sự ghi nhận và khích lệ của giáo viên sẽ giúp trẻ không ngừng cố gắng, trẻ càng vẽ lại càng có niềm tin, càng vẽ nội dung càng phong phú, từ đó kĩ năng vẽ của trẻ ngày càng được nâng cao. Quan niệm về nghệ thuật của mỗi một giai đoạn lứa tuổi là khác nhau. Thậm chí, trong cùng một độ tuổi, nhưng mỗi người cũng có con mắt thẩm mĩ không giống nhau, vì thế không thể có cùng một khuôn mẫu nhất định. Có lúc trẻ vẽ được bức tranh rất đẹp, trẻ lại tô lên bức tranh các màu sắc khác nhau, cuối cùng làm cho bức tranh đẹp ban đầu hoàn toàn thay đổi, không nhìn ra bức tranh gì nữa, khi ấy giáo viên cần làm gì? Lúc đó, giáo viên cần kiềm chế, không nên ngăn cản trẻ, vẽ được bức tranh mà người lớn cho là đẹp không phải là mục đích của trẻ, quá trình khám phá mới là niềm vui. Trẻ em giống như các nhà khoa học nhỏ dùng màu sắc và công cụ để tìm tòi, thử nghiệm, để phát hiện, để sáng tạo. Trẻ chỉ có thể tiến bộ khi dám mạnh dạn thử nghiệm, không sợ sai, có lòng tin vào bản thân mình [3].

Theo phương pháp giáo dục Montessori thì việc rèn luyện đôi tay rất quan trọng, bởi đôi tay chính là cơ quan của não, là công cụ để thể hiện bản thân. Khi mới sinh ra, trẻ dùng đôi tay để khám phá thế giới, khi trưởng thành, đôi chân đưa con người đến bất cứ nơi

(Xem tiếp trang 60)

Để phát huy được hết những mặt tích cực của hoạt động nghe, khi lựa chọn những bài hát và nhạc không lời cho trẻ nghe, theo chúng tôi, GV cần chú ý ở một số điểm như sau: - *Tính chất âm nhạc*: trong hoạt động nghe nhạc, nên chọn những bài nhạc có tiết tấu vui nhộn, nhanh, kết hợp với những đoạn nhạc xen lẫn với tiết tấu chậm, du dương; sau đó quay trở lại tiết tấu vui nhộn và nhanh. Với sự thay đổi tiết tấu nhanh - chậm - nhanh sẽ khiến trẻ hứng thú và tạo được không khí vui tươi trong giờ hoạt động. Giai điệu của các bài nhạc trong hoạt động nên chọn những bài được viết ở điệu thức Trưởng, với màu sắc tươi sáng vui vẻ sẽ khiến cảm xúc trẻ hướng tới sự trong sáng, vui tươi. Ở hoạt động này, GV nên ưu tiên những bài nhạc không lời, bởi khi nghe nhạc không lời sẽ dễ kết hợp, thay đổi tiết tấu cũng như tính chất âm nhạc để tạo ra sự phong phú đa dạng; - *Thời lượng*: chọn những bài nhạc ngắn khoảng từ 3-5 phút cho hoạt động nghe.

3.5. Lựa chọn ca khúc, nhạc không lời cho giờ trẻ đi ngủ. Thường trong lúc đi ngủ, GV ít khi cho trẻ nghe nhạc. Tuy nhiên, những nghiên cứu trên thế giới chỉ ra rằng, con người nói chung, trẻ nói riêng sẽ dễ dàng ngủ và giấc ngủ sẽ sâu hơn khi nghe nhạc và biết chọn những bản nhạc phù hợp cho giấc ngủ. Lúc trẻ đi ngủ là lúc GV nên chọn những bản nhạc nhẹ nhàng, du dương của những nhạc cụ độc tấu hoặc độc tấu có phần đệm của dàn nhạc (piano, violin, sáo...), tránh những nhạc cụ có âm sắc đanh, gắt (kèn đồng) hay hạn chế dùng những bản nhạc hát. Âm lượng của các bản nhạc nên để ở mức nhỏ, đủ nghe thoang thoảng, tránh những bản nhạc có bước chuyển đột ngột về tiết tấu, nhịp độ (nhanh, chậm), âm lượng, tính chất âm nhạc.

Gần đây, các nhà nghiên cứu về não người đã khuyến cáo con người nên nghe nhạc khi ngủ qua những bản nhạc đã được nghiên cứu và lựa chọn theo phương pháp dùng “nhạc sóng não Delta”. Nhạc sóng não Delta dùng những bản nhạc du dương, nhẹ nhàng với mức âm lượng vừa phải, tần số dao động dịch chuyển trong một khoảng nhất định đủ để không gây sự đột biến trong giai điệu, phù hợp để tác động lên sóng của não người phát ra trong khi ngủ. Trong lúc ngủ, với sự tác động của âm nhạc, bộ não sẽ được tái tạo sức lực sau những hoạt động. Tuy chưa được chính thức công bố rộng rãi, nhưng đây cũng là những bản nhạc nên tham khảo và sử dụng cho trẻ nghe khi đi ngủ.

Nghe nhạc là một hoạt động có vai trò quan trọng trong các hoạt động của trẻ ở trường mầm non nói

chung và trong các HĐÂN trong trường mầm non nói riêng. Khi nói đến sự tác động của âm nhạc trong giáo dục TM cho trẻ ở mức hình thành CXTM cho trẻ, không thể không kể đến vai trò của hoạt động nghe nhạc. Dù ở bất cứ HĐÂN nào trong trường mầm non đều phải xuất phát từ nghe, bằng sự tiếp nhận của thính giác. Nếu GV mầm non biết cách sắp xếp, tổ chức cho trẻ nghe nhạc một cách logic, xuyên suốt trong các hoạt động của trẻ ở trường mầm non, dưới tác động của âm nhạc, CXTM của trẻ sẽ được hình thành tự nhiên, hiệu quả, dần nâng cao chất lượng giáo dục TM qua các HĐÂN nói riêng, trong trường mầm non nói chung. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Vũ Minh Tâm (1997). *Mĩ học và giáo dục thẩm mĩ*. NXB Giáo dục.
- [2] Hoàng Công Dụng - Trần Chinh (2015). *Tổ chức cho trẻ mầm non vận động theo nhạc và múa minh họa theo chủ đề*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- [3] Lê Thị Đức - Lý Thu Hiền - Phạm Thị Hòa (2013). *Các hoạt động âm nhạc của trẻ mầm non*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- [4] Phạm Thị Hòa (2006). *Giáo dục Âm nhạc (tập II)*. NXB Đại học Sư phạm.
- [5] Phạm Thị Hòa - Ngô Thị Nam (2010). *Giáo dục Âm nhạc*. NXB Đại học Sư phạm.
- [6] Phạm Thị Hòa (2014). *Giáo trình tổ chức hoạt động âm nhạc cho trẻ mầm non*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- [7] Ngô Thị Nam và nhóm tác giả (1993). *Âm nhạc và phương pháp giáo dục âm nhạc*. NXB Giáo dục.

Ý nghĩa hoạt động vẽ của trẻ...

(Tiếp theo trang 33)

đâu con người muốn, còn đôi tay sẽ giúp con người hoàn thành công việc. Việc tổ chức các hoạt động vẽ là cơ hội tuyệt vời để rèn luyện đôi tay. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Maria Montessori (Bùi Nga dịch, 2015). *Phương pháp giáo dục Montessori - Phát hiện mới về trẻ thơ*. NXB Đại học Sư phạm.
- [2] Nguyễn Minh (2014). *Phương pháp Montessori, nghệ thuật nuôi dạy trẻ đỉnh cao*. NXB Lao động.
- [3] Ngô Hiểu Huy (Thành Trung dịch, 2015). *Phương pháp giáo dục Montessori*. NXB Phụ nữ.
- [4] Paula Polk Lillard (Nguyễn Thúy Uyên Phương dịch, 2014). *Phương pháp Montessori ngày nay*. Công ti Trách nhiệm hữu hạn sách Dân Trí.
- [5] Maria Montessori (Việt Văn Book dịch, 2008). *Dạy con trước tuổi lên 3*. NXB Lao động.